

# STATUTUL EDUCAȚIEI RELIGIOASE ÎN SISTEMELE EUROPENE DE ÎNVĂȚĂMÂNT

**Prof. drd. Nadia ANDREICA**

*Facultatea de Istorie și Filosofie, Școala Doctorală de Filosofie;  
Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, Romania  
nadiaandreica@yahoo.com*

---

**ABSTRACT:** *The status of religious education in European education systems.*

The status of religious-moral education in European countries is determined by a multitude of factors including:

1. National tradition and religious tradition.
2. The relationship between state and Church.
3. The relationship between school and religious education in the light of the particularities of the education system.

The way in which the State relates to the Church definitely influences the relations established between the school as a public institution and religious education. The relationship between the state and the church and the assumption of responsibility for religious education by one of the two bodies can determine the approach to religious education: denominational or non-denominational. Specialists in the field point out that the two approaches are not firmly demarcated, which is why we can speak of the predominance of the denominational or non-denominational approach.

**Keywords:** *moral-religious education, state-church relationship, confessional approach, non-confessional approach, freedom of conscience, freedom of faith.*

---

## Introducere

Felul în care statul relaționează cu Biserica influențează categoric relațiile stabilite între școală, ca instituție publică și educația religioasă. Relația dintre stat și biserică și asumarea responsabilității pentru educația religioasă de către una dintre cele două instanțe pot determina modul de abordare a educației religioase: confesională sau neconfesională. Specialiștii în dome-

niu atrag atenția că cele două abordări nu sunt ferm delimitate și de aceea putem vorbi despre *predominanța abordării confesionale sau a celei neconfesionale*.

Astfel, statutul educației religios-morale în statele europene este determinat de o multitudine de factori printre care se numără:

### **1. Tradiția națională și tradiția religioasă**

Acest factor prevede o serie de tradiții și credințe, care de-a lungul vremii și-au pus amprenta asupra constituirii, întăririi și dezvoltării unei națiuni. Istoria, așezarea geografică, cultura, limba, gradul de civilizație, religia, reprezintă factori care contribuie la dezvoltarea unei națiuni. Fiecare dintre acești factori au suferit de-a lungul istoriei modificări, evoluând odată cu trecerea timpului. Constituirea statului pe valorile care țin de sfera religioasă se poate constata mai mult, sau mai puțin, la nivelul celor mai multe state europene, fiecare dintre acestea asumându-și în grade diferite aceste valori religioase. Fiecare credință religioasă manifestă un anumit grad de toleranță față de celelalte credințe și religii, ceea ce influențează concepția asupra educației religioase și a modului în care aceasta ar trebui realizată.

### **2. Relația dintre stat și Biserică**

Dacă Biserica se adresează unei comunități religioase de mai mică sau mai mare dimensiune, statul este responsabil de toți cetățenii săi, de întreaga societate, care poate cuprinde numeroase comunități etnice, religioase, culturale. Acest fapt relevă diferențele cantitative și cele calitative ale celor două relații: relația stat-individ se referă la relația cu fiecare cetățean dintr-un stat și se caracterizează printr-un grad mare de obiectivitate și generalitate; relația dintre biserică și individ este marcată de existența și amploarea comunității religioase, fiind mai degrabă o relație subiectivizată și individualizată.

Neutralitatea politică nu înseamnă că statul trebuie să ignore faptul că cetățenii își asociază acțiunile sociale și politice propriilor lor credințe. Înseamnă că statul trebuie să fie atent la apărarea libertății de conștiință<sup>1</sup> și

---

1 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Freedom of Religion, Always a Hot Issue", *Jurnalul Libertății de Conștiință*, vol.5, 2017, nr.1, pp. 545-550.

de religie a cetățenilor săi și să se asigure că nu acordă nici unui grup religios un tratament privilegiat ori dezavantajat.<sup>2</sup>

Experți în domeniul educației religioase disting mai multe tipuri de structuri, ce rezultă din tradițiile religioase la nivelul unei țări. Factorii de influență pot să fie existența sau nonexistența unei religii dominante, respectiv a pluralismului religios, recunoașterea de către stat a religiilor și a bisericilor ce le promovează, relațiile dezvoltate între comunitățile religioase și cultele care le reprezintă, caracteristicile comunităților religioase, etc.

Există astfel **societăți monoconfesionale**, în care relația dintre stat și religia dominantă este atât de strânsă, încât aceasta din urmă poate fi chiar declarată **religie de stat, iar cele două puteri sunt convergente** (de exemplu cazul Greciei). La cealaltă extremă se situează **societățile pluriconfesionale**, în care statul adoptă o **poziție echidistantă** față de toate confesiunile recunoscute. O poziție intermediară apare în **societățile biconfesionale** (precum cea din Germania), în care statul, care și-a declarat separarea de biserică, sprijină totuși activitatea acestora și ambele părți manifestă **disponibilitate pentru cooperare**.

### 3. Relația dintre școală și educația religioasă din perspectiva particularităților sistemului de învățământ

Felul în care statul relaționează cu Biserica<sup>3</sup> influențează categoric relațiile stabilite între școală, ca instituție publică, și educația religioasă.

De regulă, în **societățile monoconfesionale**, în care religia dominantă este favorizată de stat, școala publică nu numai că oferă educația religioasă, dar ea este chiar **materie obligatorie**, statul **finanțează și influențează** în diferite moduri derularea sa (prin stabilirea finalităților, conținuturilor, elaborarea de manuale, formarea cadrelor didactice), considerându-se că religia face parte din identitatea națională, pe care - prin educație - trebuie să o transmită tinerei generații.

În **societățile pluriconfesionale**, în care apare separația clară între stat și biserică, educația religioasă este abordată în mod diferențiat, ade-

2 Milot, Micheline: *Dimensiunea religioasă și societatea secularizată*, în Keast, John (Ed.), *Religious diversity and intercultural education: a reference book for schools*, Council of Europe, 2007, p.29; Ioan-Gheorghe Rotaru, *Om-Demnitare-Libertate*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2019, pp. 214-215.

3 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Misiunea Bisericii în societate", *Timotheus – Incursiuni Teologice Tematice* 4 (2), 2017, pp. 57-76.

sea neconfesional și în asociere cu educația interculturală, educația civică, educația pentru democrație. Atitudinea statului în aceste societăți merge de la neutralitate politică față de diferitele confesiuni, până la delegarea răspunderii pentru educația religioasă autorităților locale (Marea Britanie), asociațiilor de părinți (Olanda) ori exclusiv comunității religioase (caz în care poate fi chiar exclusă din școala publică, Franța).

În **societățile biconfesionale**, în care există o relație de cooperare între stat și biserică, statutul educației religioase este reglementat prin acorduri comune între părți, stipulându-se ferm responsabilitățile ce revin fiecăreia dintre ele.

Relația dintre stat și biserică<sup>4</sup> și **asumarea responsabilității pentru educația religioasă de către una dintre cele două instanțe** pot determina modul de abordare a educației religioase: **confesională sau neconfesională**. Sunt avute în vedere aici elemente precum finalitățile și conținuturile educației, în general, și ale celei religioase, în particular, curriculumul școlar, metodele de abordare în procesul de învățământ, elaborarea materialelor didactice, formarea cadrelor didactice etc. Asumarea responsabilității privind aceste aspecte este adesea legată și de asumarea finanțării educației religioase.

Atunci când **statul**, neutru față de confesiunile religioase existente în țară, **preia responsabilitatea și controlul** asupra celor mai multe elemente care țin de educația religioasă în școala publică, apare, de regulă, o **abordare neconfesională** a acesteia. Situația este specifică statelor cu o deschidere mai mare către secularizare<sup>5</sup> și se corelează nu numai cu interrelaționarea celor două instanțe, ci și cu gradul de asigurare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în acele țări. Este cazul Olandei, Suediei, Norvegiei, Danemarcei, Estoniei, Marii Britanii.

**Abordarea confesională** a educației religioase se corelează cu **organizarea și controlarea acesteia de către comunitățile religioase / biserică**. Statul se implică totuși prin susținerea financiară și organizațională a unor aspecte precum plata cadrelor didactice, alocarea spațiilor etc. Situa-

---

4 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Aspects of the Relationship between Church and State", *Jurnalul Libertății de Conștiință (Journal for Freedom of Conscience)*, vol.10 (2022), nr. 2, pp. 585-595.

5 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Aspecte ale secularizării și ale omului secularizat", *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa*, (2006), L-LI, nr.1, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, pp. 251-266.

ția este specifică țărilor care au o religie majoritară (ortodoxă sau catolică) și se regăsește în majoritatea țărilor din Europa: Austria, Belgia, Bulgaria, Cehia, Cipru, Croația, Finlanda, Germania, Grecia, Italia, Letonia, Lituania, Luxemburg, Malta, Polonia, Portugalia, România, Serbia, Slovacia, Spania, Ungaria.

Specialiștii în domeniu atrag atenția că cele două abordări nu sunt ferm delimitate și de aceea putem vorbi despre **predominanța abordării confesionale sau a celei neconfesionale**. I. Horga<sup>6</sup> argumentează astfel: *Cele două abordări ale educației religioase nu sunt total disjuncte. Astfel, deseori programele școlare de religie cu caracter confesional cuprind și o serie de elemente de factură non-confesională: istorie a religiei, diferite tradiții religioase, artă religioasă etc., care sunt însă abordate din perspectiva unei religii particulare. De asemenea, caracterul non-confesional nu exclude posibilitatea de a acorda o atenție particulară unei anume religii (de obicei, religia majoritară la nivelul unei țări).*

**Studiile religioase** organizate și finanțate de stat au de obicei statut de **obligativitate**. Ele se sprijină pe o abordare multireligioasă, echidistantă, neutră și general acceptată de toate comunitățile religioase existente într-un stat. Câteodată educația religioasă se împletește cu educația interculturală<sup>7</sup> și urmărește să ofere posibilitățile unei mai bune cunoașteri reciproce, toleranță, acceptare a diversității religioase, etnice și culturale, precum și premisele pentru analiza critică a faptului religios. Statutul de disciplină obligatorie nu contravine în această situație libertății individuale de conștiință și credință, întrucât nu se promovează un sistem unic de credințe religioase, ci se lasă loc pluralismului religios.

În cazurile **modelelor neconfesional-cooperativ, confesional-cooperativ și confesional** educația religioasă poate apărea ca **disciplină obligatorie sau disciplină opțională**. Atunci când apare ca **disciplină obligatorie**, având caracter predominant confesional, există pericolul prozelitismului, al îndoctrinării, al subminării libertății de conștiință și credință, al dezvoltării unor prejudecăți legate de religie, etnie și cultură. Chiar dacă în unele țări

6 Horga, Irina, *Dimensiuni curriculare ale educației religioase. Aspecte specifice în sistemul de învățământ românesc*, Teză de doctorat, Universitatea din București, Facultatea de Psihologie și Științele Educației, București, 2007, pp. 83-84.

7 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Current Values of Education and Culture", în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 87-92.

s-a instituit posibilitatea de dispensa, acordându-se elevului libertatea de a nu frecventa cursul sau, mai rar, de a alege o altă materie de studiu, din cauza dificultăților organizatorice sau financiare nu întotdeauna se concretizează în fapt dreptul la neparticipare.

Atunci când apare ca **disciplină opțională** elevii pot alege, cu sprijinul părinților sau singuri, după 14/16/18 ani (vârsta diferă de la un stat la altul), dacă participă sau nu la educația religioasă, precum și tipul de educație religioasă de care doresc să beneficieze.

Indiferent dacă apare ca disciplină obligatorie sau opțională, în majoritatea țărilor analizate educația religioasă are o pondere de 1-2 ore pe săptămână (cu o eventuală scădere a numărului de ore de la nivelul primar la cel secundar).

## Concluzie

Experții în domeniul educației religioase disting mai multe tipuri de structuri, ce rezultă din tradițiile religioase la nivelul unei țări.

*Studiile religioase* organizate și finanțate de stat au de obicei statut de obligativitate. Ele se sprijină pe o abordare multireligioasă, echidistantă, neutră și în general acceptată de toate comunitățile religioase existente într-un stat.

În cazurile **modelelor neconfesional-cooperativ, confesional-cooperativ și confesional** educația religioasă poate apărea ca **disciplină obligatorie sau disciplină opțională**.

## Bibliografie:

- ♦ BĂNICĂ, Mirel, *Locul celuilalt. Ortodoxia în modernitate*, București, Editura Paideia, 2007.
- ♦ CARP, Radu, *Dumnezeu la Bruxelles. Religia în Spațiul public european*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2009.
- ♦ HORGA, Irina, *Dimesiuni curriculare ale educației religioase. Aspecte specifice în sistemul de învățământ românesc – Teză de doctorat*, Universitatea din București, Facultatea de Psihologie și Științele Educației, noiembrie, 2007.
- ♦ MANOLESCU, Anca, *Europa și întâlnirea religiilor*, Iași, Editura Polirom, 2005.

- ✦ MILOT, Micheline: *Dimensiunea religioasă și societatea secularizată*, în Keast, John (Ed.), *Religious diversity and intercultural education: a reference book for schools*, Council of Europe, 2007.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Aspecte ale secularizării și ale omului secularizat”, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa*, (2006), L-LI, nr.1, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, pp. 251-266.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Current Values of Education and Culture”, în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 87-92.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Misiunea Bisericii în societate”, *Timotheus – Incursiuni Teologice Tematice* 4 (2), 2017, pp. 57-76.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Freedom of Religion, Always a Hot Issue”, *Jurnalul Libertății de Conștiință*, vol.5, 2017, nr.1, pp. 545-550.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Aspects of the Relationship between Church and State”, *Jurnalul Libertății de Conștiință (Journal for Freedom of Conscience)*, vol.10 (2022), nr.2, pp. 585-595.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, *Om-Demnitare-Libertate*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019.
- ✦ REMOND, Rene, *Religie și societate în Europa. Secularizarea în secolele al XIX-lea și XX, 1780 – 2000*, Iași, Editura Polirom, 2003.
- ✦ RIVIÈRE, C., *Socio-antropologia religiilor*, Iași, Editura Polirom, 2000.